

Cavalleria de Labritja

Segona part: Albarqueta

per Joan Marí Cardona

En tractar de la primera part de la cavalleria de Labritja, ja fou presentat un breu repàs dels propietaris que varen posseir-la des que l'infant Pere de Portugal la concedí a Pere de Cervera (1235), passats sols tres mesos després de la conquesta catalana. Així, doncs, ara no resta més que exposar quin era l'abast territorial de la segona part de la cavalleria, deixant per a un posterior comentari la descripció de la tercera part, situada, com se sap, al Pla de Vila i anomenada Benissomada, nom d'una alqueria del pla assignada a Xarc.

Per començar i acabar la fitada del territori que, per raó de la cavalleria duu el nom d'Albarqueta, cal tenir ben present la línia divisòria entre Xarc i Benizamid (1235), renovada a la darrereria del segle XVIII per la Reial Cap-

brevació de Miquel Gaietà Soler; a la mateixa capbrevació correspon la fitada de les tres porcions de la cavalleria de Labritja.

Fita 1a.- Serra d'en Nicolau Vicent

Des d'aquesta fita a la 6^a la divisòria anava de tramuntana a migjorn, per cims i colls, fins que torcia vers llevant. A la Serra o Serreta d'en Nicolau, vessant de tramuntana, es conserva bé la primera fita, la qual, com les altres que es conserven, continua dividint propietats entre béns de les vendes d'es Port i Benirràs, totes dues de Sant Miquel. Es troba al costat d'un viarany que per dins el bosc uneix can Toni Petit, es Port, amb can Lluçia, Benirràs.

La Serreta d'en Nicolau és la que resta a tramuntana del Coll d'en Cabra.

Fita 2a.- Coll d'en Cabra

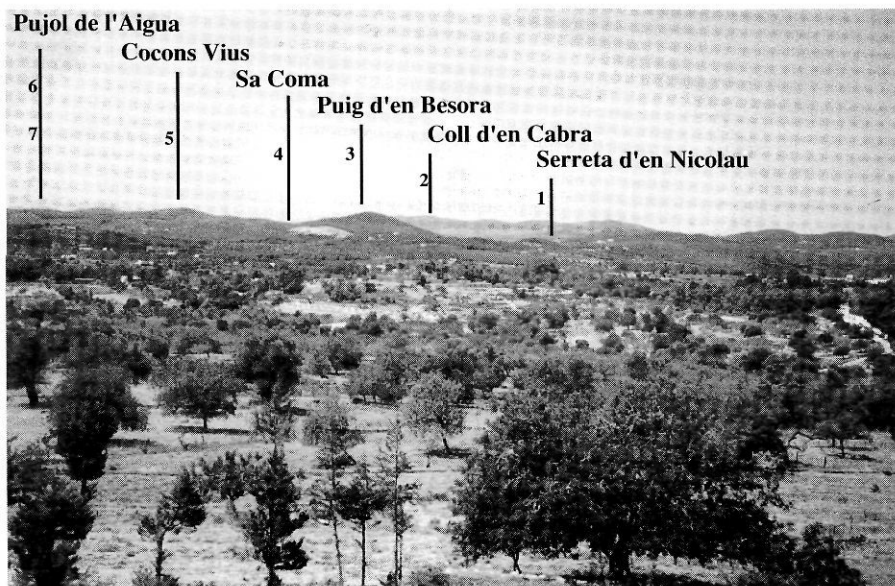
El Coll d'en Cabra és el que es passa tot seguit d'haver començat a pujar per la carretera que va de Sant Miquel a Sant Joan. A tramuntana es deixa la serreta mencionada a la fita primera; a migjorn, el Puig d'en Besora, molt més alt. La fita, de grandària considerable i figura ovalada, ha passat anys tapada per una gran mata; pot veure's a la vora esquerra d'un camí vell que s'encreua amb la carretera vers migjorn i es perd dins el bosc del Puig d'en Besora.

Fita 3a.- Puig d'en Besora o del Celleràs

La fita es posà al cim del puig, i als nostres dies fou destruïda per tal de situar-hi en lloc seu un vèrtex geodèsic, com ha succeït més del que seria necessari a altres cims. A la darrereria del segle XVIII ja rebia el nom de Celleràs de Balansat un indret que al segle XIV pertanyia a l'alqueria del Verger. La família Escandell «Celleràs», descendent, amb tota seguretat, dels Escandells de Benirràs, posseïa les terres del Celleràs, que anaven del Puig de Sant Miquel al del Celleràs, avui d'en Besora.

Quan Miquel Gaietà Soler disposà que s'hi posàs la fita, fou

Albarqueta des de la Talaia de Sant Joan. En primer pla, Ca's Vidals. A la dreta el camí de Xarracó a Vila.

Fita del Coll d'en Cabra (2)

anomenat Puig del Cellar –nom desconegut posat en lloc de Celleràs, evidentment–. La família Ramon «Besora», assentada segles enrere a l'antiga alqueria del Verger, també tenia aleshores una porció del puig. Tot i així no li donaren el seu nom, com el té ara, tal vegada perquè el del Celleràs, que havia substituït en gran part el del Verger, era més corrent i conegut.

Fita 4a.– La Coma

El nom de la Coma es dona a unes feixes del vessant de migjorn del Puig d'en Besora, a la vora del vell camí que passa pel coll d'entre aquest puig i el de la Sal. El camí surt d'Albarqueta, naturalment, en direcció al Pla Roig, part més pròxima a l'església de Sant Miquel, on la bella Torre del Verger ens recorda el vell nom de la rodalia. La fita, coneguda pels pobladors del lloc com el Merlet de la Coma, es pot veure dins una paret de partió que baixa del puig, conservada relativament bé, just dalt de l'entrada a una gran pedrera abandonada fa anys. La família Escandell «Verdal», que aleshores ja hi era, encara es troba a la banda de Balansat.

Fita 5a.– Cocons Vius

Es poden veure molts de cocons al peu de migjorn del Puig de la Sal, que, com resta dit a la fita anterior, és el de migjorn del camí que passa d'Albarqueta al Pla Roig. Tot i que els cocons són nombrosos, ha desaparegut de l'ús corrent el nom de Cocons Vius, però es recorda molt bé que els cocons, en omplir-se d'aigua de pluja, servien i encara serveixen d'abeuradors naturals al bestiar de la rodalia. La fita encara es pot veure, conservada més o

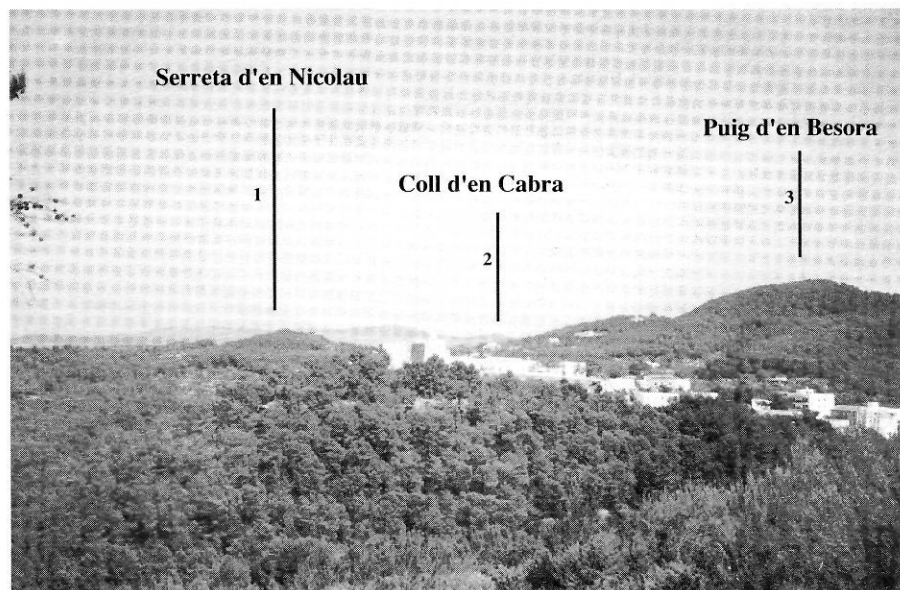
menys bé, encastada en una paret que passa per devora l'era de can Miquel d'en Garrovers.

Fita 6a.– Peu del Pujol de l'Aigua

No fa molts d'anys que algunes persones d'edat recordaven que el nom de Pujol de l'Aigua, ja desaparegut, es donava un temps al que ara és la Serra o Serreta de can Torre d'Albarqueta. Hi rajaven dues fontetes o petits fils d'aigua, coneguts com les fonts de la Serreta i de can Xic de sa Caseta. Dels naixements, sens dubte, s'originà el nom antic del pujol.

Ni aquesta ni les pròximes fites han estat trobades. Tampoc no se'n té record. És possible que hagin desaparegut, perquè la seua presència no indicava confins entre hisendes. Tot i així no és difícil de conèixer la direcció vers llevant que la divisòria de la cavalleria prengué ací, abans d'arribar al Puig d'en Marià Blai. Pot recordar-se que en aquest puig encara hi ha algunes restes que assenyalen el punt on se situà la Fita Reial, així anomenada popularment abans de 1797, any en el qual Miquel Gaietà Soler manà reconstruir-la

Sant Miquel des del camí de l'Ermida –Puig de l'Alcudia–

Torre d'Albarqueta (Plànol, A). A l'esquerra, el Pujol de l'Aigua, fites 6 i 7

amb aquest nom. Per ella seguia cap a migjorn la divisòria entre quartons, abandonada poc abans per la d'Albarqueta a fi de continuar la seua particular per terres que pertanyien a Santa Eulària a banda i banda.

Fita 7a.- Cim del Pujol de l'Aigua

Com s'ha notat abans, tampoc aquesta fita no s'ha pogut localitzar, sobretot perquè el bosc, molt espès, no donava facilitats per escorcollar-lo. Tal vegada algun dia, amb més sort, apareixerà. Dins la cavalleria hi ha famílies Roig i fora també —com can Joannet de sa Caseta, la més antiga—.

Fita 8a.- Vinya de Jaume Roig d'Andreu

Es diu que la fita «fou posada a unes setze passes del cantó de la vinya» (1797), en terres, segons es creu, de la hisenda actual de can Torre o de la de can Sopes. Existeix una feixa anomenada la Vinya, però ningú no hi recorda ceps, i així és possible que el nom no sigui més que un ressò de temps passats. Dins la cavalleria els béns eren de Josep Roig de Jo-

sep. A la banda del delmari reial les terres pertanyien a la família Roig «Casetes» fins assolir el Canal del Pou de Canamunt. El pou no podia ser més que l'anomenat avui Pou d'Albarqueta o de can Marià del Pou, a la banda de llevant del camí que uneix Sant Llorenç amb Sant Miquel.

Passat el canal, les terres eren d'Antoni Roig «Codolar», als nostres dies de la família Mari «Redó». Després continuaven les terres d'Antoni Roig «Casetes» i Caterina Roig «Sopes».

Fita 9a.- Plana d'Andreu Roig, damunt el Torrent de na Cellerassa

És ben clar que el torrent era l'actual Torrent d'Albarqueta, que comença al coster de xaloc del Puig d'en Besora i va recollint les aigües d'altres torrents més petits que baixen de les muntanyes que tanquen la vall per totes bandes. Un poc més amunt del pou, el torrent, en haver traspassat a llevant del camí, devora un grup de pins vers, deixa la direcció mestral-xaloc i pren la de migjorn, a fi de trobar l'única sortida que té, al punt on Albarqueta confina amb Canadella.

El nom de na Cellerassa no es recorda, però convé no perdre de vista que la família Escandell «Celleràs» era aleshores ben coneguda. Recordi's el que resta dit en tractar de la fita tercera. Per altra banda el torrent comença a formar-se al puig que s'anomenava del Celleràs.

El nom Andreu i el cognom Roig són característics d'Albarqueta, fa segles.

Torre d'Albarqueta (Plànol, A).— És necessari tractar ací del grup de tres cases de can Torre, antigament Torre d'Albarqueta (1676), i Vila d'Albarqueta, segons referències orals de pobladors del lloc. Més pròpiament, el grup hauria de seguir anomenant-se Torre d'Albarqueta, ja que la vellíssima torre quadrada que li donà nom continua dempeus, incorporada a la façana posterior de l'habitatge del centre, el qual, no se sap per què, mudà el nom antic pel de can Torre. La casa s'ha modificat notablement a la façana de davant i a l'interior. A llevant té can Josep —casa d'aspecte molt modernitzat— i a ponent can Sopes, per ara poc canviada.

El grup s'assenta damunt una llengua muntanyosa voltada de rotes, que s'endinsa capriciosament a la incomparable vall d'Albarqueta. Segons assegurin alguns vesins, la disposició i l'aspecte antic del conjunt mostrava bé que no eren cases corrents de la pagesia. S'hi veien alguns estables, dependències i sitges que no se solien trobar a les altres cases, i fins i tot se sent dir que els propietaris tenien cavalls al servei del rei.

És de suposar, doncs, amb tot fonament, que totes tres cases, que podien haver estat una de sola, pertanyien a algun procurador o funcionari dels cavallers de Labritja, dedicat especialment a Albarqueta. Les sitges podrien haver-se destinat a l'emmagatzament dels grans que el procura-

dor rebia dels delmes de totes les collites dels pobladors, fins que se subhastaven per donar als cavallers les quantitats resultants. Els diversos corrals podrien haver servit per guardar-hi tota mena d'animals domèstics, rebuts igualment en concepte de delmes, fins que se'ls donàs sortida pel mateix procediment que els grans de les collites.

El nom de la Torre d'Albarqueta apareix l'any 1676. Uns anys abans ja es troba documentada la Torre dels Andreus (1654). Si es té present la preponderància que de segles ençà té el nom Andreu a Albarqueta, no sembla forassenyat pensar que es tractava d'una sola torre coneguda popularment per tots dos noms.

Des de la fita de la plana d'Andreu Roig, que deixava enrere la Torre d'Albarqueta, la línia girava vers gregal per damunt una paret aleshores coneguda pels vesins com la Paret Llarga. A la banda de dins la cavalleria quedava el Pou d'Albarqueta (vegi's plànol, B) i les terres eren d'Andreu Roig «Pou» –avui can Marià del Pou

Pou d'Albarqueta (Plànol, A)

Can Marià del Pou (Plànol, C)

(plànol, C) i segurament can Roig, totes dues cases de Sant Llorenç. Fora, s'anaven trobant els béns de Josep Planells «Plana» / Antoni i Josep Roig «Codolar» –ara Marí «Redó»– / Miquel Ramon «Vildo».

Fita 10a.– Cim del Puig de la Rota d'en Forn

Encara existeix can Forn, a la vènda de Santa Llòcia de Sant Llorenç. Els béns de la família restaven fora de la cavalleria amb altres d'Andreu Roig «Albarqueta», que també en tenia dins, confinant amb terres d'Antoni Roig «Pou».

Fita 11a.– Claper Alt o Serra d'Albarqueta

La fita es conserva al cim de la serra, i assenyala la partió entre can Vildo de Canadella i can Pardalet, de Santa Llòcia. L'indret duu a la memòria una tarda de sol implacable d'agost, de calor extenuant, que vaig poder veure la fita amb companyia de Joan Ramon «Vildo», les indicacions del qual foren tan profitoses com exactes per tal de trobar-la.

Fita 12a.– Tanca Blanca de Jaume Ferrer

La fita es posà a un cantó de la casa que es coneixia pel nom de can Jaume Ferrer (1785) i can Ferrer Tanca Blanca (1847). Els pobladors de l'indret asseguren que la gran hisenda de can Ferrer Tanca Blanca constava de les quatre actuals de can Moreno, can Pep Joanó, can Coll de Vaca i can Roques Ferrer. Totes quatre cases són antigues, i no és possible de determinar quina d'elles era l'originària. La majoria creuen que era l'actual de can Pep Joanó.

Des de la fita, la divisòria anava baixant i seguia vers gregal per enmig de la hisenda fins que arribava a un camí general. Aquest havia de correspondre a l'enllaç que comença a ca's Coroner, vora el Pont d'en Ramon, i va vers el port de Benirràs, en haver-se encreuat amb la carretera de Sant Miquel a Sant Joan, la qual antigament no era més que un camí públic com els altres. Abans de passar el primer camí esmentat, la línia travessava un camp de Pere Torres de Lluc i després la hisenda del mateix propietari, segurament de can Lluquí d'avui, antigament ca's Sebastians i can Lluquí Sebastià.

Recordi's que la capelleta que es troba al costat de tramuntana de la carretera de Sant Miquel a Sant Joan (vegi's plànol, D), just davant can Lluquí, assenyala la partió entre totes dues parròquies. També algunes terres de Pere Roig «Pujol» i Antoni Escandell «Carabassó» restaven dins la cavalleria. Fora hi anaven quedant les de Pere i Vicent Torres «Marc» / Joan Roig / Bartomeu Marí «Portell» / Pere Escandell / Josep Torres «Joanó» —del qual s'ha perdut tota memòria—.

La línia traspassava tot seguit el «camí públic d'anar a Sant Joan els de la Cova Fonda» —nom segurament donat al camí per distingir-lo del que avui és carretera— i seguia unes trenta passes més per damunt una paret. Cal recordar

que a la partió entre les véndes de Benirràs (Sant Miquel) i Ca's Vidals (Sant Joan) hi havia una gran cova d'argila blanca —avui arruïnada, a la vora del camí vell—, de la qual tota la rodalia, que se'n servia per argilar els terrats de les cases, havia pres el nom.

Fita 13a.— Vinya de Pere Roig d'Albarqueta

La fita es posà a la banda de la vinya, damunt la continuació de la paret anterior, la qual encara seguia fins assolir el final en aquesta direcció, en forma un poc irregular, i girar a la fita següent, vers ponent.

No sabem els noms dels propietaris confinants. Prop d'aquest in-

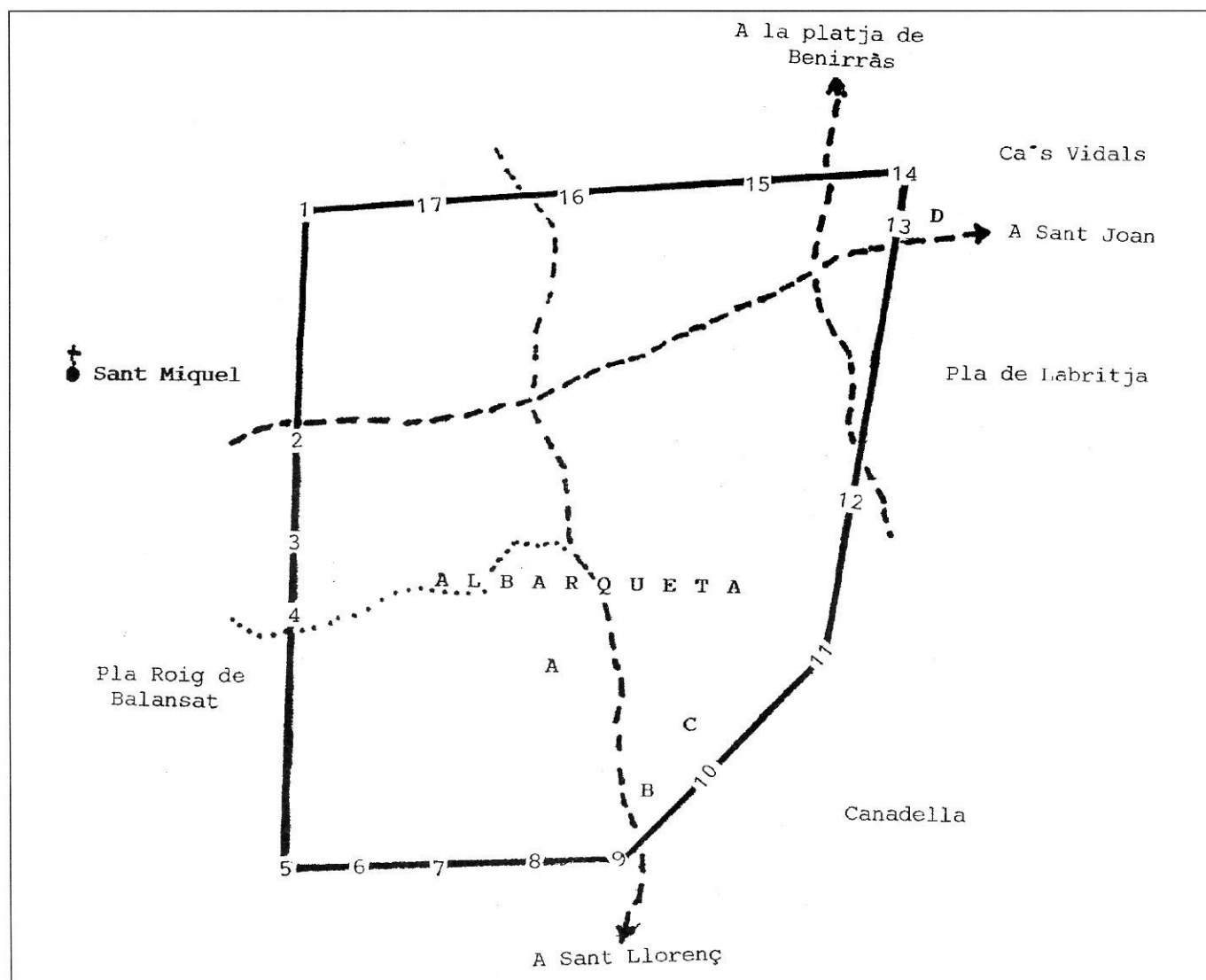
dret existeix can Xumeu d'en Cases, una de tantes cases que varen dur el nom de ca n'Albarqueta.

Fita 14a.— Cantó d'una paret antiga

Era una vella paret que es trobava a continuació de l'anterior, per damunt la qual havia seguit la partió. Es fa constar que la paret «acabava al camí públic d'anar a Vila els de Xarracó, on una altra paret vella formava un colze o angle, vers la direcció de ponent, i per ella continuava la fitada». Sembla que l'angle o colze es trobava un poc abans d'arribar a l'indret que els pobladors anomenen Mirador d'en Taronges.

El camí públic que surt de Xa-

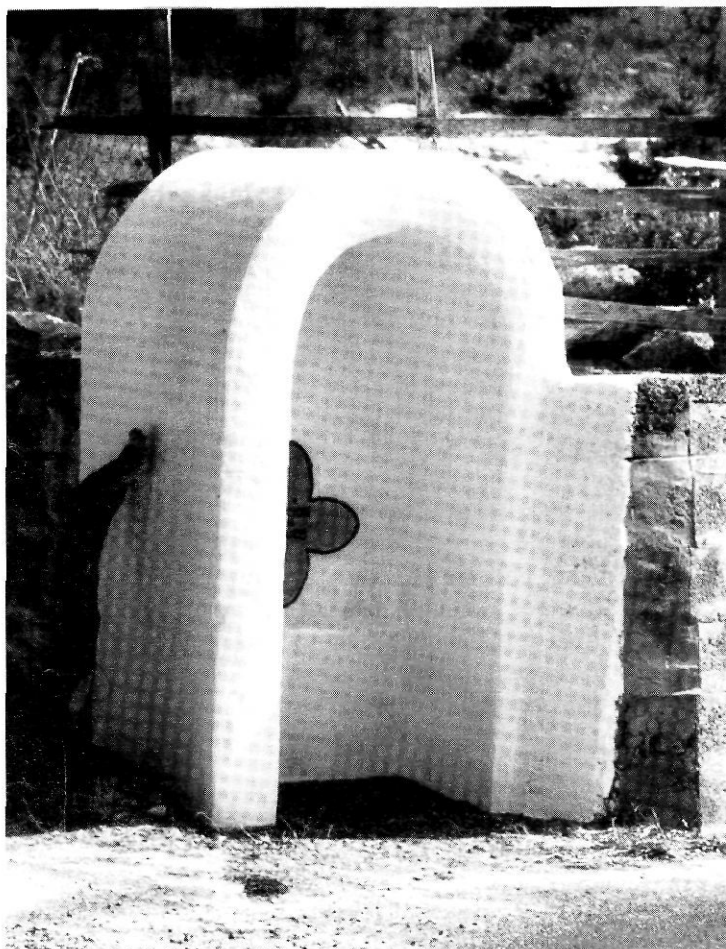
Plànol d'Albarqueta

rracó, en haver passat pel Coll de Content, gira cap al mirador a fi d'ajuntar-se, més endavant, al d'anar a Sant Joan els de la Cova Fonda, mencionat fa poc. Vers ponent, el camí segueix cap al Coll d'en Cabra i Sant Miquel, a on no calia que els de Xarracó arribassin, perquè podien desviar-se pel camí que travessa Albarqueta, de tramuntana a migjorn, vers Canadella i el Forn Blanc —antiga alqueria de Benitasta—, i, per la Picassa, es dirigeix al Pont d'en Taltavull; o pel que es forca del camí anterior, vers ponent, i assoleix el Pla Roig per entre els puigs d'en Besora i de la Sal.

Després de la fita, els propietaris de la cavalleria eren Roig —segurament Roig «Matar»— terres del qual també en quedaven fora / Torres «Rei» / Escandell «Trull». Els de fora de la cavalleria, abans del colze format per les parets, eren Torres «Pere» / Torres «Argelagar»; els de després del colze: Riera «Pou» / Marí / Marí «Carreró».

Capelleta de la
carretera Sant
Miquel-Sant
Joan
(Plànol, D)

Fita 15a.— Partió de les hisendes de can Trull i can Carreró

La divisòria seguia per enmig de les terres de famílies Escandell «Trull» i Escandell «Gall» i passava per dalt de l'hort de Joan Escandell «Gall», tres feixetons del qual restaven dins la cavalleria. Tot seguit la línia entrava en béns de Nicolau Escandell «Gall».

Fita 16a.— Serra dels Galls

Es fa constar que la divisòria continuava tot dret a la rota o Pujolet de can Joan Rei, travessant les hisendes de propietaris Escandell «Cotxo» / Ripoll «Mariner» / Escandell «Marès».

Fita 17a.— Rota o Pujolet de can Joan Rei

La fita es posà a la rota mencionada. La línia divisòria havia de

seguir per terres de Torres «Rei» i Serra «Guixa» fins a tancar tota la fitada a la Serra d'en Nicolau Vicent, on havia començat.

Tot i que les fites de la darrera part han desaparegut —o almenys ningú no en dona raó—, es pot seguir perfectament la divisòria, perquè moltes de les famílies que ja hi eren al segle XVIII encara s'hi troben, i, per altra banda, també es coneix perfectament la Serreta d'en Nicolau, on la primera de totes les fites assenyala el punt inicial de la línia, vers migjorn, al qual havia de tornar per la banda de llevant, a fi d'acabar-hi.

Tancat així el recorregut de tota la fitada que corresponia a la segona part de la gran cavalleria de Labritja, d'una sola ullada es veu com la majoria de les famílies que hi restaven dins eren Roig, especialment a

Albarqueta; Torres, a l'estreta porció de Ca's Vidals de Sant Joan i a la de Benirràs que hi confina; i Escandell, porció de Benirràs. D'altres cognoms són esporàdics.

Albarqueta, que pertany a la venda de Benirràs, Sant Miquel, en la llengua popular se sol anomenar *Dalt camí*, mentre que Benirràs és conegut com *Baix camí*, amb referència, naturalment, al camí que va de Sant Miquel a Sant Joan.

Pròximament podran recordar-se els confins de Benissomada, antiga alqueria del Pla de Vila assignada a Xarc (1235), segles després anomenada Torre dels Xebel-lins o d'en Bardaxí, que també formava part de la gran cavalleria de Labritja, la qual, per això, també se solia dir de Labritja i Benissomada.

JOAN MARÍ CARDONA